

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Росина Георгиева Кокудева
на тема „Проекции и функциониране на фолклорния приказен модел в детското
творчество на Божена Немцова и Ангел Каралийчев (наблюдения върху
приказките)“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност

2.1 Филология /Българска литература - Литература за деца и юноши/

Изборът на тема, който Росина Кокудева направи, беше продиктуван от дълготрайния интерес на докторантката към творчеството на Божена Немцова, от една страна, и от желанието да бъдат изследвани различни фолклорни приказни модели и тяхната проекция в авторизираната или преразказана приказка, от друга, и то в сравнителен план - през призмата на творчеството на двама автори, принадлежащи на различни културни традиции, както и на различни темпорални контексти. В процеса на четиригодишната си работа върху текста на дисертацията докторантката показва последователност и добросъвестност в издирването и проучването на различни преводи на приказките на Немцова на български език, публикувани основно в периода между двете световни войни, както и при подготовката си в сферата на теорията, свързана с фолклорната и авторската приказка. Струва ми се важно да бъде отбелязан фактът, че тъй като Р. Кокудева е завършила чешка филология, се появи необходимостта от сериозно натрупване на информация в сферата на българската литература, а разширяването на знанията ѝ позволи сравнението между Немцова и Каралийчев да бъде направено компетентно и задълбочено. През 2012 година десертантката беше изпратена на научна специализация в Карловия университет в Прага, което ѝ даде възможност да обогати познанията си в областта на проблематиката, свързана с докторския ѝ труд, да проведе консултации с чешки специалисти, както и да работи в чешки библиотеки. В периода на докторантурата Р. Кокудева подготви шест статии, разглеждащи проблеми, кореспондиращи с темата на дисертацията, и взе участие в две научни конференции. През януари 2015 година в катедра „Българска литература“ на СУ „Св. Климент Охридски“ беше проведено обсъждане на дисертационния ѝ труд, който беше оценен положително от всички изказали се колеги.

Докторската разработка на Р. Кокудева съдържа четири основни глави, увод и заключение, като още първото впечатление при прочитането е, че конструирането на текста е подчинено на здрава логика, чиято задача е изследваният материал да бъде обгледан многостранно и заедно с това написаното последователно да доведе до определени изводи, които са формулирани ясно в края на труда.

След набелязването на целите, задачите и методологията в работата е включена част, озаглавена „Предварителни думи“, в която, заедно с щрихирането на интереса към приказния фолклор в исторически план, вниманието се спира върху тезата на И. Поливка относно различните фолклорни области в Европа, за да бъде поставен акцент върху спецификите на славянския фолклор.

Първа глава гради теоретичната основа, върху която се опират конкретните изследвания на подбраните художествени текстове, изяснява семантичния обем на използваните теоретични понятия и откроява моделите, които по-нататък в труда ще бъдат специфично „наложени“ върху приказния материал на двамата разглеждани автори, за да бъдат отчетени съвпаденията и отклоненията по отношение на фолклорната матрица. В тази част от своята работа Р. Кокудева показва стремеж да обгледа както класически теоретични публикации в областта на фолклора, така и някои по-нови разработки, оказали се адекватни на предпочетените от авторката на доктората изследователски гледни точки. Съсредоточаването на вниманието върху типологизациите, каталогизациите и теориите за произход на приказката, както и за разпространението на приказните мотиви, се стреми да осигури плавен преход към следващите глави от разработката, в които е направен опит за систематизиране и типологизиране на подбрани от творчеството на Немцова и Каралийчев приказен материал. Важна за целите на разработката е подглавата, поставяща основни проблеми на преразказаната и литературната приказка. Подглавите, посветени на рецепцията на приказката, както и интерпретационната призма, свързана с теорията на играта на Хьойзинха, целят да очертаят различни подходи към приказния текст, които биха допринесли за адекватния му прочит. Проследяването на структурата, мотивите и действащите лица следва логиката и тезите на „Морфология на приказката“ на Пропп, както и някои постановки на М. Люти, но заедно с това Р. Кокудева още в тази глава прави опит да отнесе представените научни теории

директно към творчеството на Немцова и Каралийчев, за да маркира отделни негови тенденции и специфики.

Втората глава, несъмнено, е необходима на разработката, в която се сравняват произведения на автори, принадлежащи на твърде различни като характер и естетическо мислене епохи. В нея докторантката поставя и се справя доста елегантно с въпроса за т. нар. „преход“ от романтизъм към реализъм в разглежданите художествени текстове, който е засегнат в дисертационния ѝ труд по причина на това, че присъства отчетливо в критическите прочити на разглежданите автори, докато подглавата „Българско и Чешко възраждане – характеристики. Фигурата и приказното творчество на Божена Немцова в контекста на времето» носи най-вече информативен характер. Струва ми се, че подглавата «Специфика на преводите на Божена Немцова на български език» съдържа в себе си потенциал, останал на този етап недоразгърнат, а това предоставя възможности за по-нататъшна работа. При представянето на Каралийчев основната опозиционна двойка, която е избрана и като отправна точка за поставяне на средищни за дисертацията проблеми, е *разказ – приказка*, доколкото именно тя дава възможност за маркиране на някои важни специфики в маниера на повествование при този автор.

Същинската и същностно важна част на разработката на Р. Кокудева съставляват трета и четвърта глава, в които са включени конкретни наблюдения, разработки и систематизации на дисертантката, опрени на представените в първата част теоретични постановки. Прави впечатление внимателното и търпеливо проследяване на познатите и описани във фолклористиката приказни мотиви, присъстващи и в творчеството на Каралийчев и Немцова, като стремежът на направените наблюдения е да бъдат ясно открити както съвпаденията, така и отклоненията от известните фолклорни матрици. Акцентиран е същественният за вълшебната приказка проблем за изпитанието, а обвързаното с него групиране на интерпретирания приказен материал търси различни делитбени белези, отправящи най-вече към постановки на Проп. За тази част от разработката на Кокудева твърде плодотворен се е оказал каталогът на българските фолклорни приказки на Л. Даскалова – Перковска, Д. Добрева, Й. Коцева и Е. Мицева, публикуван през 1994 г. Несъмнената добросъвестност, прозираща в тази глава, е довела до систематизация, която дава възможности за осмисляне и по-

задълбочена разностранна интерпретация на изследваните текстове, останала на този етап по-скоро загатната.

Ако третата глава се опира по-скоро на формални характеристики на приказката, четвъртата се опитва да навлезе в семантичните измерения на подбраните и разработвани текстове, да потърси равнища, свързани със светогледни представи и нагласи. Избраният проблемен кръг *глупост – хитрост/мъдрост* е видян от Р. Кокудева като нова възможност за откриване на допирни точки между произведенията на Немцова и тези на Каралийчев, като заедно с това е открито характерното му присъствие най-вече при битовите фолклорни приказки, както и при приказките за животни. И тук като обект на внимание се появява мотивът за изпитанието в различните му разновидности или форми на присъствие, но в тази част от текста той е обвързан пряко с проблема за глупостта – хитростта, такъв, какъвто го представят приказките на Немцова и Каралийчев. Към очертаня кръг от въпроси е подходено и от гледна точка, отчитаща спецификата на системата от персонажи и отношенията между тях в различните творби.

В заключение бих могла да кажа, че предложението от Р. Кокудева дисертационен труд оставя впечатлението за добросъвестност и усърдие при проучването на конкретния приказан материал, представящ творчеството на Немцова и Каралийчев; способност за систематизация с оглед на различни делитбени белези, което позволява проучването на текстовете на различни нива и през призмата на различни проблеми, засягащи и структурата, и семантиката на творбите. От своя страна, първа глава деманстрира желание за привличане на повече от една научни теории, за да се избегне едностранчивостта в поставянето и изследването на проблемите, съставляващи основата на разработката. Големият обем на обхванатия литературен материал, стремежът към разнообразие на гледните точки, представените в края на трета и четвърта глава ясно формулирани обобщения и заключения, както и очертаните възможности за по-нататъшна разработка на маркирани в труда проблеми, ми дават основание убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на Росина Кокудева образователно-научната степен „доктор”.

доц. д-р Паулина Т. Стойчева,

катедра „Българска литература”,

Факултет по славянски филологии, СУ „Св. Кл. Охридски”